

Predmet: Lovas (Ljuban Devetak i dr.)

Broj predmeta: K. Po2 br. 22/10

Objavljivanje presude 26.06.2012.

Izveštaj: adv. Marina Kljaić, punomoćnik oštećenih

Nakon većanja i glasanja, veće je donelo, a predsednica veća sudija Olivera Anđelković, javno objavila presudu kojom je optužene Ljubana Devetaka, Milana Devčića, Milana Radojčića i Željka Krnjajića kao pripadnike faktički uspostavljene civilne i vojne vlasti- milicije, teritorijalne odbrane Lovas i Tovarnik samoproglashene SAO Savonije, Baranje i Zapadnog Srema, Miodraga Dimitrijevića, Darka Perića, Radovana Vajkovića, i Radisava Josipovića, kao pripadnike TO Valjevo, čije su jedinice po dolasku na područje Republike Hrvatske ušle u sastav Druge proleterske gardijske mehanizovane brigade JNA, Sašu Stojanovića, Jovana Dimitrijevića, Dragana Bačića, Zorana Kosijera, Aleksandra Nikolaidisa i Petronija Stevanovića, kao pripadnike dobrovoljačke oružane grupe "Dušan Silni" koji su po dolasku u mesto Lovas u Republici Hrvatskoj ušli u sastav TO i milicije Lovas, oglasilo krivim zbog krivičnog dela ratnog zločina protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1. KZ SRJ u saizvršilaštvu u vezi sa članom 22. KZ SRJ, i osudilo : Ljubana Devetaka na 20, Milana Devčića na 10, Milana Radojčića na 13, Željka Krnjajića na 10, Miodraga Dimitrijevića na 10, Darka Perići i Radovana Vljakovića na po 5, Radisava Josipovića na 4, Jovana Dimitrijevića i Sašu Stojanovića na po 8, Dragana Bačića na 6, Pertonije Stevanovića na 14 i Aleksandra Nikolaidisa na 6 godina zatvora.

Veće je našlo da komanda Druge proleterske gardijske mehanizovane brigade JNA (2. pgmbr) snosi najveću odgovornost za napad na Lovas, način na koji je izveden i svega što se dešavalo u toku istog, iako ni jedan njen pripadnik nije optužen. Komanda 2 pgmbr, u koju je uključila i TO i miliciju Tovarnika i dobrovoljačku grupu „Dušan Silni“, 9.10.1991. godine izdala je naređenje za napad na nebranjeno selo Lovas, sa zadatkom da se izvrši čišćenje sela od pripadnika ZNG, MUP-a, kao i od stanovništva koje je neprijateljski raspoloženo. Od dejstva artiljerije 2. Pgmbr stradao je jedan civil a jedan ranjen, dok je u akciji čišćenja sela, ubijeno oko 20 meštana hrvatske nacionalnosti, tako što su izvođeni iz svojih kuća i ubijani po dvorištima i ulicama ili su zaticani na ulicama i ubijani, iako nisu učestvovali u neprijateljstvima.

Sud je, na osnovu odbrana optuženih, te mnogobrojnih iskaza svedoka i oštećenih, utvrdio da je optuženi Željko Krnjajić učestvovao u napadu na Lovas kao komandir stanice milicije Tovarnik i komandovao oružanom grupom, koja je nasumice i nekontrolisano otvarala vatru iz pešadijskog naoružanja, što je optuženi naređivao, da su bacali bombe na civilne objekte, usled čega su zapaljane kuće Vida Krizmanića, Ivana Ostruna, Ivana Conjara, Amaliije Martinović, Josipa Kraljevića i Ivice Gračaca, te da je zajedno sa pripadnicima svoje grupe izvodio civile iz kuća u toku napada i odvodio ih sa sobom, dozvoljavajući da i drugi to čine, a pojedinim civilima pretio ubistvom, gurao ih uperenom puškom, psovao i nazivao ustašama, iako je bio svestan da usled takvog ponašanja može nastupiti stradanje civila, na šta je pristao. Stoga je odgovoran za stradanje sedam civila tokom napada na Lovas, i to : Mirka Grgića, Danijela i Cecilije Badanjak, Josipa Poljaka, Vida Krizmanića, Ivana Ostruna i Pave Đakovića 10. 10.1991. godine, koje su pripadnici njegove grupe izvodili iz kuća i ubijali po dvorištima i ulicama. Tokom postupka utvrđeno je da je nakon zauzimanja Lovasa uspostavljena vojna i civilna vlast faktičkog karaktera u kojoj je optuženi Ljuban Devetak zauzeo poziciju i faktičku funkciju komandanta

sela i direktora zemljoradničke zadruge, sa vrlo širokim vojnim i civilnim ovlašćenjima, optuženi Milan Radojčić funkciju komandanta TO a optuženi Milan Devčić, funkciju komandira stanice milicije. Miliciju i TO sačinjavali su lokalni meštani Srbi i dobrovoljci oružane grupe „Dušan Silni“ koji su učestvovali u napadu ili koji su kasnije došli u selo. Optuženi Ljuban Devetak imao je najveću faktičku vlast u selu koju su obezbeđivali rezervni sastavi iz Srbije i to jedna četa TO Ljig, četa TO Lajkovac, kao i tenkovska četa Prvog oklopnog bataljona 2 pgmbr. Optuženi su u periodu od 10.10.1991. do 18.10.1991. godine, uz pomoć TO, novoformirane milicije i dobrovoljačke grupe „Dušan Silni“ zatvarali hrvatske civile, najpre u dve kancelarije iznad mehaničarske radionice zemljoradničke zadruge, a potom u podrum mesne zajednice. Optuženi Milan Devčić i Milan Radojčić naređivali su primenu ponižavajućih i diskriminatorskih mera u vidu obaveza civila hrvatske nacionalnosti da obeleže svoje kuće belim tkaninama a oko ruke stave belu traku, dok je optuženi Ljuban Devetak nečovečno postupao, naređujući uvođenje radne obaveze pod diskriminatorским uslovima u odnosu na civile hrvatske nacionalnosti. Sva trojica optuženih su tokom oktobra meseca 1991. godine psihički i fizički zlostavljali – mučili pojedine civile i povređivali njihov telesni integritet u cilju iznudiavanja informacija o pripadnosti članova njihovih porodica oružanim formacijama protivne strane. Takođe je sud utvrdio da su sva trojica optuženih učestvovala u ubistvima civilnih lica. Optuženi Ljuban Devetak neposredno je naređivao pripadnicima grupe „Dušan Silni“ da ubiju određene civile, te zajedno sa optuženim Milanom Devčićem u periodu od 14. do 18. oktobra 1991. godine sačinio „spisak za likvidaciju“, nakon čega se optuženi Milan Radojčić raspitivao kod pripadnika oružane grupe „Dušan Silni“ ko bi to mogao izvršiti, pa je tako u periodu od 16. do 18. oktobra 1991. godine ubijeno 16 civila i to : Darko Pavlić, Željko Pavlić, Marko Damjanović, Josip Jovanović, Petar Luketić, Đuka Luketić, Anton Luketić, Alojzije Krizmanić, Stipe Dolački, Đuro Krizmanić, Franjo Pando, Andrija Devčić, Marija Fišer, Ivan Vidić, Marin Balić, Katarina Balić. Po naređenju optuženog Ljubana Devetaka, u novembru mesecu 1991. godine, neidentifikovani pripadnici oružane grupe „Dušan Silni“ ubili su civila Zvonimira Martinovića.

Sud je takođe utvrdio da su optuženi Devetak i Miodrag Dimitrijević 17.10.1991. godine napravili plan i dogovor da pošalju protivdiverzantsku četu TO Valjevo, dobrovoljačku grupu „Dušan silni“ i dva pripadnika TO Lovas u pretres terena u rejonu vinograda, te da povedu i koriste hrvatske civile, zatvorene u zadruzi, kao obezbeđenje od eventualnih napada hrvatskih snaga (živi štit) i njihovih minskih polja, iako su znali da su na tom prostoru 13.10.1991. godine pripadnici JNA postavili mine. Optuženi Dimitrijević naredio je komandantu protivdiverzantskog odreda TO Valjevo, optuženom Periću, da četa protivdiverzantskog odreda, koja je pristigla u Lovas 17.10.1991. godine, zajedno sa pripadnicima dobrovoljačke grupe „Dušan Silni“ izvrši taj zadatak. Sledećeg dana, na osnovu naređenja komandanta Perića, optuženi Vlajković i Josipović su došli sa oko 50 vojnika do zadruge, gde su videli da su neki zatvoreni civili teško pretučeni. Tu su im se pridružili pripadnici dobrovoljačke grupe „Dušan Silni“ Jovan Dimitrijević, Stojanović, Bačić i Kosijer, sa zadatkom dobijenim od neidentifikovanog nalogodavca, da civile koriste kao živi štit i za razminiranje minskog polja, postavljenog na polju deteline kod fabrike „Borovo“. Tog dana, prilikom razminiranja minskog polja smrtno je stradalo je 17 hrvatskih civila, dok je 11 teže i lakše ranjeno. Sud je takođe utvrdio da je optuženi Petronije Stevanović, podstrekivan od strane optuženog Devetaka, pesnicama, nogama, kablovima, metalnim šipkama i nožem povredio veći broj hrvatskih civila, i da je po naređenju optuženog Devetaka, učestvovao u ubistvu najmanje 5, a Aleksandar Nikolaidis najmanje jednog hrvatskog civila.

Odlučujući o vrsti i visini kazne, sud se opredelio da optuženom Ljubanu Devetaku izrekne maksimalnu kaznu zatvora, imajući u vidu njegovu ulogu u predmetnim dešavanjima, ceneći kao otežavajuće okolnosti brojnost svih oblika izvršenja dela, postojanje visokog stepena odgovornosti kod optuženog, jer je imao najveći autoritet i najveću faktičku vlast u Lovasu, utičući i na druge optužene na vrlo perfidan način, da preduzimaju inkriminisane radnje, da je zahvaljujući njegovim aktivnostima smrtno stradalo preko 30 lica, od kojih su u nekim slučajevima to bile porodice sa dva ili tri člana – bračni par Balić, braća Pavlić, porodica Luketić, da su ubijani roditelji zbog toga što im deca pripadaju drugoj strani u oružanom sukobu ili političkoj stranci HDZ, što pokazuje svojevrsan kukavičluk i visok stepen osvetoljubivosti i bezobzirnosti. Takođe je sud cenio ponašanje optuženog tokom postupka, jer je u par navrata vređao pojedine oštećene i svedoke. Kao olakšavajuće okolnosti cenio mu je porodične prilike i blaže ugroženo zdravstveno stanje. Kod optuženog Milana Devčića sud je od olakšavajućih okolnosti cenio porodične prilike i neosuđivanost, a od otežavajućih, visok stepen odgovornosti zbog činjenice da je u vreme izvršenja dela bio profesionalni policajac te faktički vršio funkciju komandira milicije, sa koje pozicije je bio dužan da sprečava ovakva i slična krivična dela a ne da ih čini, te da je u pojedinim situacijama postupao iz osvetoljubivih pobuda, što je i u sudnici jasno pokazao ispitujući oštećene ko im je u familiji bio član HDZ-a, pripadnik ZNG-a ili MUP-a, te i na taj način nastavljao ona ispitivanja koja nije završio 1991. godine. Pri odmeravanju kazne optuženom Milanu Radojčiću, sud je kao olakšavajuće okolnosti cenio porodične prilike i neosuđivanost, a od otežavajućih okolnosti da je funkcija komandanta TO na kojoj se nalazio povećala stepen njegove krivične odgovornosti za radnje koje su preduzimate kontinuirano i u jednom dužem vremenskom periodu, pri čemu je upravo on sprovodio i realizovao zamisli optuženog Ljubana Devetaka, te je uzeo u obzir i broj smrtno stradalih lica-najmanje 8, na spisku za likvidaciju, koji je rezultat njegovog zajedničkog delovanja sa optuženim Devetakom. Kod optuženog Željka Krnjajića sud je kao olakšavajuće okolnosti cenio porodične prilike, da je otac deteta obolelog od epilepsije i da je neosuđivan. Od otežavajućih okolnosti sud je uzeo u obzir broj smrtno stradalih lica u napadu – sedam civila, pri čemu je stepen njegove krivične odgovornosti visok upravo zbog činjenice da je on bio komandir milicije i komandir grupe u napadu, te da je bio dužan da sprečava napade na civile i da ih zaštiti. Pri odmeravanju kazne optuženom Miodragu Dimitrijeviću sud je kao olakšavajuće okolnosti cenio da sada ima 73 godine, da je srčani bolesnik sa ugrađenim trostrukim bajpasom i ugrađenim pesmejerom i da je uz to dijabetičar. Kao otežavajuće okolnosti cenio je visok stepen njegove krivične odgovornosti koji proizilazi iz činjenice da je u vreme događaja bio aktivno vojno lice u činu potpukovnika, najviši po rangu i činu u Lovasu, čija je obaveza bila da ne dozvoli bilo kakvo kršenje međunarodnog humanitarnog prava, posebno onih pravila koja se odnose na civile. Naprotiv, on je sve uradio suprotno, zabrinut za vlastitu bezbednost, zloupotrebio je svoj položaj, budući da bez naredbe pretpostavljene komande nije smeo angažovati pripadnike protivdiverzantskog odreda za pretres terena, pa je izdavanjem naredbe za ovakvu akciju inicirao i krivičnu odgovornost optuženih Perića, Vlajkovića i Josipovića. Optuženom Darku Periću sud je kao olakšavajuće okolnosti cenio porodične prilike, potpuno priznanje izvršenja krivičnog dela, kojim je doprineo pravilnom i potpunom utvrđivanju činjeničnog stanja, ispoljenom osećaju kajanja još na prvom pretresu, zatim njegovu ponašanje posle izvršenog dela, u smislu preduzetih radnji da se zaštite ranjeni civili, te da je u kritičnom trenutku postupao po naredbenju pretpostavljenog starešine. Od otežavajućih okolnosti sud je uzeo u obzir težinu nastale posledice, smrtno stradanje 17 i ranjavanje 11 civila, te daje u kritično vreme bio po činu

rezervni kapetan prve klase, da je bio prisutan u dvorištu zemljičarske zadruge gde su civili povređivani. Optuženom Radovanu Vlajkoviću sud je od olakšavajućih okolnosti uzeo porodične prilike, da je neosuđivan, da je postupao po naređenju nadređenog starešine, izrazio svoje negodovanje i neslaganje izdatim naređenjem, pri čemu je izvršenje ovog dela za njega bilo situacione prirode, na nepoznatom terenu, sa nepoznatim ljudima i nedovoljno vremena da se upozna sa konkretnim zadatkom. Odmeravajući kaznu optuženom Radisavu Josipoviću sud je kao otežavajuće okolnosti cenio težinu nastalih posledica, odnosno broj smrtno stradalih i ranjenih civila, a od olakšavajućih njegove porodične prilike, da je neosuđivan, da je postupao po naređenju nadređenog starešine te da je prilikom izvršenja dela bio prisutan njegov pretpostavljeni starešina, da je delo i za njega situacione prirode, kao i da je 2011. godine imao infarkt posle kojeg mu je ugrađen stent na arteriji. Sud je imajući u vidu sve ove okolnosti, posebno ceneći ulogu optuženog u izvršenju dela, iznad koga su tri starešine naredile ili prihvatile ovaj zadatak i čija uloga je, nešto malo veća od uloge običnog vojnika, njegovo ponašanje na sudu, činjenicu da je i pored svog zdravstvenog stanja nastavio uredno da dolazi na pretres, svim ovim okolnostima dao značaj osobito olakšavajućih okolnosti i ublažio mu kaznu ispod zakonskog minimuma kazne propisane za ovo delo. Optuženim Jovanu Dimitrijeviću, Saši Stojanoviću i Zoranu Kosijeru, sud je kao olakšavajuće okolnosti cenio porodične prilike, a u odnosu na optuženog Dragana Bačića i njegovo zdravstveno stanje i to da je od ranijih godina imao edem tkiva mozga sa infarktним ognjištem u razvoju, 2011. godine infarkt, pri čemu mu je ugrađen pesmejker i da je dijabetičar. Kao otežavajuće okolnosti svoj četvorici sud je cenio težinu nastale posledice, broj smrtno stradalih i ranjenih civila, te sve okolnosti pod kojima je delo izvršeno – da se na zadatak vode povređeni civili, pri čemu je jedan uz put ubijen, a oni ipak nastavljaju da učestvuju u zadatku iako za njih realno ne bi bilo nikakvih posledica da su odustali od njegovog izvršenja, pri čemu je prvenstveni cilj njihovog učešća bio razminiranje minskog polja, zatim da su na samoj livadi sa detelinom upravo oni preduzimali odlučujuće korake i vodili akciju izdajući naredbe civilima, dok je optuženi Saša Stojanović, i pored smrtnog stradanja civila istrajavao u izvršenju zadatka razminiranja. Kod optuženog Zorana Kosijera kao otežavajuću okolnost sud je posebno cenio njegov krajnje nekorektan odnos prema žrtvama tokom suđenja. Optuženom Petroniju Stevanoviću sud je kao olakšavajuće okolnosti cenio porodične prilike, te da su delovi njegove odbrane koji su bili u saglasnosti sa iskazima pojedinih optuženih i svedoka doprineli potpunijem i pravilnijem utvrđivanju činjeničnog stanja. Kao otežavajuće okolnosti cenio je brojnost svih oblika izvršenja predmetnog krivičnog dela – nečovečnog postupanja, povreda telesnog integriteta, pri čemu je ispoljio veliku bezobzirnost i opasnost, kao i saučesništvo u ubistvu najmanje 5 lica, što ukazuje na visok stepen krivične odgovornosti i društvene opasnosti. Optuženom Aleksandru Nikolaidisu od olakšavajućih okolnosti sud je cenio činjenicu da je svojom odbranom u velikoj meri doprineo pravilnom i potpunom utvrđenju relevantnih činjenica i okolnosti, pri čemu je u postupku aktivno učestvovao doprinoseći da se do kraja rasvetle pojedini događaji, pokazujući na taj način kakav je njegov odnos prema izvršenim delima, dok je kao otežavajuću okolnost cenio njegovu dosadašnju osuđivanost, uglavnom zbog krivičnih dela imovinske prirode.

Pri odmeravanju kazne svim optuženim sud je uzeo u obzir vremenski protek od izvršenja dela, u kojem se većina optuženih vratila normalnom porodičnom životu, te je posebno cenio prilike koje su vladale u državi u vreme izvršenja dela, sa svim medijskim i drugim pritiscima, što je dodatno doprinelo izvršenju ovakvih i sličnih krivičnih dela.

Predsjednica veća istakla je da su ovo suđenje obeležili pritisci na svedoke, što je posebno bilo primećeno vezano za odbranu optuženog Ljubana Devetaka i Milana Devčića te zloupotreba prava njihove odbrane.

Istakla je takođe da je postupak obeležilo sramno svedočenje oficira JNA i još sramnije njihovo ponašanje u vreme kritičnih dešavanja, jer kao najpozvaniji da sudu objasne šta se to dešavalo u Lovasu i zašto je u tako kratkom roku smrtno stradao veliki broj civila, u sudnici su svi patili od amnezije, a u vreme kritičnih događaja nisu se čak udostojili ni da izbroje smrtno stradale ljude na minskom polju, niti da ih popišu, a dozvolili su da se pobacaju u rov iskopan na groblju kao da su životinje. Uz ovo i pokušaj Vojnog tužilaštva da se prikrije događaj, arhiviranjem krivične prijave koju je Uprava bezbednosti podnela još 1991. godine.

Na kraju je navela da se u predmetu nalazi dragocen dokazni materijal koje je veće brižljivo prikupilo, što ostavlja mogućnost tužiocu da zadovoljenje pravde dobije i rodbina žrtava koje nisu obuhvaćene izmenjenom optužnicom, a bile su u prvobitno podignutoj optužnici. Takođe, da se u sudnici čulo punim imenom i prezimenom ko su još akteri kritičnih dešavanja, da su neki od njih bili i svedoci, pa da bi stoga bilo pravično i za žrtve i za optužene da tužilac ispuni svoje obećanje dato u zvaršnoj reči i pozabavi se njihovom odgovornošću. Naglasila je da je bitan segment dešavanja na ovim prostorima – iseljavanje hrvatskog civilnog stanovništva, ostao van dometa optužnice, te da bi tužilac takođe trebao da se pozabavi pitanjem kako je to moglo da se dogodi na području koje je bilo pod kontrolom JNA.

Fond za humanitarnu pravdu